

„Erdőpedagógia Projekt” a környezeti nevelés szolgálatában

“Forest Pedagogy Project” in the Environmental Education

Kövecsesné Gósi Viktória* – Lampert Bálint

Széchenyi István Egyetem Apáczai Csere János Kar
Tanár- és Tanítóképző Tanszék

Kivonat

Az Apáczai Csere János Karon megvalósuló Erdőpedagógia projekt két évtizede meghatározó környezeti nevelési program. A projekt több szinten szolgálja a fenntarthatóság pedagógia elméletének és gyakorlatának megvalósítását. A kar hallgatói a pedagógusképzés ideje alatt szerezhetik meg a környezetpedagógiával és erdei iskolával kapcsolatos elméleti és gyakorlati ismereteiket. A projekt gyakorlati helyszíne a Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont, melyet a Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt. működtet.

Kulcsszavak: Erdőpedagógia Projekt, környezeti nevelés, fenntarthatóság, pedagógusképzés, erdei iskola

Abstract

The Forest Pedagogy project at the Apáczai Csere János Faculty is an environmental education programme that has run for the past two decades. The project brings the theoretical and practical application of the environmental pedagogy to a new and different level. The project's target audiences are students in the public education, undergraduates and the teachers who apply for refresher courses. The project's central locations, where we are able to execute the programmes are the Apáczai Csere János Faculty and the open-air school in Ravazd, which is operated by the Kisalföld Forestry Zrt.

Keywords: Forest Pedagogy Project, environmental education, teacher training, forest school

1. Bevezetés

Napjainkban a fenntarthatóságra és a környezettudatos magatartásra nevelés meghatározó feladattá vált a köznevelési intézményekben és a felsőoktatásban. Ezen nevelési – oktatási feladatok hatékony megvalósítását nem csupán a környezeti kihívások, az emberiség előtt álló globális problémák teszik szükségesszerűvé, hanem a digitális kultúrából adódó számos jelenség. A természethiányból következő pszichés betegségek gyakoriságának növekedése, az ezzel párhuzamba hozható egészségügyi problémák, az érzelmi intelligencia hanyatlása, a környezet és emellett az embertársak iránt érzett felelősség, törődés háttérbe szorulása.

* Levelező szerző: gosiviki@gmail.com

„A környezeti nevelés egy folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik fel, amely ismeri legtágabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Ismeretekkel, készségekkel, attitűdökkel, motivációval és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségekben dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásain és az újabbak megelőzésén” (Vásárhelyi 2010, 33). A környezeti nevelés célja – a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia szerint – a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel elősegítése. Messzebb tekintve a környezeti nevelés a bioszféra – s benne az ember – megőrzését, fenntartását célozza. Célja a természetet, az épített és társadalmi környezetet, az embert tisztelő szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozása. (Vásárhelyi 2003) Mára a környezeti nevelés olyan változásokon, fejlődésen ment keresztül, melynek következménye, hogy csaknem mindazt tartalmazza, amit a fenntarthatóság eszméje megfogalmaz, amit annak pedagógiai gyakorlata megkíván. A fenntarthatóságra nevelés központi gondolata a „környezeti polgárrá” nevelés, és ezen belül a fenntartható fejlődés (felelősség a jövő generációkért) és a fenntartható fogyasztás érdekében szükséges magatartásminták, értékek és életviteli szokások megtanítása (Havas 2001).

A környezeti nevelés magában foglalja a környezet aktív megismerését, a rendszerben való gondolkodást, a holisztikus szemléletmódot, a felelősségteljes döntések meghozatalához szükséges készségek, képességek kialakítását. Mindez a környezetről – környezetben – környezetért hármasság egység köré épül (Schróth 2004, 16). Jelenti a természeti és mesterséges környezettel kapcsolatos ismeretek megszerzését, mindezt a környezettel megvalósuló közvetlen kapcsolatban, életszerű helyzetekkel, valós problémákkal, továbbá a környezetért való tenni akarást és felelősségteljes magatartást.

Ma a környezeti nevelés során integráltan jelenik meg az ökológia és humánökológia, ami azért is lényeges szempont, mert kizárólag az ember biológiai és társas-társadalmi természetének sajátosságaira építve történhet az értékrend, az életmód, az erkölcsi és életviteli értékek formálása (Gulyás – Havas 2003). Havas Péter úgy fogalmaz, hogy a környezeti nevelés *„integráló szempont, amely tantárgyakat egybekapcsol a közös illetékeség, a szakmai – szaktárgyi kapcsolatok alapján. Rendező elv, amely különböző tanulói tevékenységeket segít megfelelő mintázatokba elhelyezni, összhangba hozva az iskolai intézményes és nem intézményes nevelő hatásokat, továbbá az összehangolást segítő értelmezési keret, amelyben arányosan és harmonikusan elhelyezkedhetnek szakörök és tantárgyi blokkok, közösségek tevékenysége és az intézményt körülvevő- fenntartó közösségek szempontjai, érdekei is egyeztethetőkké válnak.”* (Havas 1994, 21).

A fellelhető szakirodalmak és a környezeti nevelés szakértőinek munkái (Havas P. 1994, Kovátsné Németh M. 1997, 2010, Palmer – Neal 2000, Schróth 2004, Vásárhelyi 2003, 2010) alapján összefoglalható, hogy a környezeti nevelés egyszerre *globális és lokális*, a helyi környezeti gondok megláttatása révén a tágabb összefüggéseket feltérképezve mutatja meg a globális problémákat is. A környezeti nevelés társadalmi ügy. Egyik fő feladata segíteni a különböző társadalmi csoportok környezeti konfliktusainak kezelését.

A környezeti nevelés csak együttműködésben, egy hálózatban kezelhető probléma, az iskola, a család, az egész társadalom közös feladata, felelőssége. Jellemzője, hogy *rendszer szemléletre nevel*, megmutatva, hogy a különböző környezeti, társadalmi, és gazdasági jelenségek és problémák összefüggnek egymással. Ebből adódik, hogy *teljes*, mintsem *részleges*, hiszen több műveltségi területre kiterjedő feladat. A környezeti nevelés mellett, hogy *holisztikus*, ugyanakkor *analitikus jellegű* is egyben, továbbá az *alternatív gondolkodást elősegítő* folyamat. Az *élet-hosszig tartó folyamat* során a fenntarthatóság elveit figyelembe véve koncentrálna a *jelen* problémáira és a *jövőre* egyaránt. Lényeges vonása továbbá, hogy a *testilelki egészség*, a *viselkedés- és környezetkultúra* komplex tevékenységrendszerének segítségével kialakul az ember harmóniára való törekvése önmagával, a természeti és mesterséges környezettel, az embertársakkal való viszonyok során. (Kovátsné Németh M. 1997, 9). Mindezek mellett azonban nagyon fontos, hogy a tanulás élményszerű, közvetlen

tapasztalásra, cselekedtetésre épülő formái tudják csak elősegíteni az ismeretek rögzítésén, elmélyítésén, az új ismeretek játékos módon történő elsajátításán túl az érzelmi viszonyulások kialakítását, mélyítését.

2. Az Erdőpedagógia projekt kialakulása

Az Erdőpedagógia projekt elméleti és gyakorlati megvalósítása 20 évvel ezelőtt indult el az Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolán a Kisalföldi Erdőgazdasággal (Ravazdi Erdészetiével) közösen. A projekt kidolgozója és vezetője dr. habil Kováts-Németh Mária.

Az erdőpedagógia projekt célja a környezettudatos életvezetésre való felkészítés közvetlen tapasztalatszerzéssel, valóságos élethelyzetek gyakoroltatásával. (Kováts-Németh, 2010, 149)

A megalkotott projekt életmódstratégia, mely mintát kíván nyújtani egy alternatív tanítási–tanulási komplex tevékenységre és tevékenykedtetésre, fel kívánja készíteni a pedagógusjelölteket, pedagógusokat, erdőmérnököket, vadgazdákat, természetvédelmi mérnököket egy iskolán kívüli komplex tevékenységorientált tanítási–tanulási folyamat projektmódszerrel történő megvalósítására. (Kováts-Németh, 2010)

Az erdőpedagógia projekt tartalma gyakorlatorientált, mely egymással szerves egységet alkotó komplex témakörökből épül fel három fő modulba rendezetten: ez az *Erdő és természet, a Környezet és egészség valamint a Helyidentitás-viselkedéskultúra*. Az *első modul* a természetismeret, környezetismeret, a földrajz, a történelem, az irodalom, a fizika, a kémia, a művészet, informatika tantárgyi koncentrációját; a *második témakör* az egészségtan, a biológia, a testnevelés, a technika és életvitel; a *harmadik témakör* a honismeret, az etika, a művészet, a népszokások, a tánc és dráma ismeretvilágát integrálja. (Kováts-Németh 2010)

1. táblázat: Az Erdőpedagógia projekt moduljai

Gyakorlatorientált téma		
Erdő és természet	Környezet és egészség	Helyi identitás és viselkedés kultúra
Erdei ökoszisztémák	Életmód	„Elődeink” tanösvény
Erdőgazdálkodás	Falusi porta	Világörökségek - Pannonhalma
Erdészettörténet és vadgazdálkodás	Önismeret	Nemzeti parkok
Tanösvények	Táplálkozás	Kultúrtörténeti értékek
Iskolakert	Természetpatika	Jeles napok – Zöld napok
Hulladékkezelés és komposztálás	Napirend	
	Mozgás, tánc	

Forrás: Kováts-Németh M. (2010, 152. o.)

Az Erdőpedagógia projekt a reformpedagógiai gyökerekkel rendelkező projektoktatás kritériumainak alkalmazásával, az 1. táblázatban bemutatott komplex témakörök tartalmának feldolgozásával kínál megoldási lehetőséget a fenntarthatóság megvalósításához, a környezeti nevelési, fenntarthatóság pedagógiai célkitűzések eléréséhez. A komplex témakörök által segít megteremteni a fenntarthatóság megértéshez nélkülözhetetlen rendszerszemléletet.

Az Erdőpedagógia projekt megvalósulása hagyományosan három szintre osztható. Az első szint a köznevelés szintje, amelybe az óvodás, általános iskolás és középiskolás korosztály tartozik, és elsősorban a Ravazdi Erdei Iskola programjain résztvevő diákcsoportokat jelenti. A második szint a felsőoktatás szintje, itt történik a különböző szakon tanuló egyetemi hallgatók felkészítése az erdőpedagógia programok vezetésére. A harmadik szintet pedig a posztgraduális képzésekre jelentkező végzett pedagógusok alkotják, akiket a graduális képzés hallgatóihoz hasonlóan, de más időtartamban és szervezeti keretben képezzük erdőpedagógussá.

Ez a projekt az egykori Nyugat–magyarországi Egyetem, ma Széchenyi Egyetem Apáczai Csere János Karának a környezeti kihívásokra adott egyik meghatározó válasza.

A Ravazdi Erdei Iskola már a kezdetektől az Erdőpedagógia projekt bázishelye volt. Amikor 1996-ban Kováts-Németh Mária a soproni székhelyű Erdőmérnöki Karról Győrbe érkezett, magával hozta az elképzeléseit, az Erdőpedagógiával kapcsolatos terveit. A terveket messzemenőig támogatta Kocsis Mihály a Ravazdi Erdészeti akkori vezetője és dr. Magas László a Kisalföldi Erdőgazdaság akkori vezérigazgatója. Ezen szakmailag elkötelezett, a hivatásukat professzionális szinten művelő lelkes személyeknek köszönhető a Ravazdi Erdei Iskola létrejötte, az a szakmai munka, mely nem csak országos, hanem nemzetközi szinten is elismerést vívott ki az évek során.

Az együttműködési megállapodás értelmében az erdőgazdaság adta a terepet, helyszínt, az infrastruktúrát az Erdőpedagógia program megvalósításához, a Pedagógia Tanszék pedig Kováts-Németh Mária vezetésével a szellemi tőkét, a programok kidolgozását, a gyakorlatvezetőket, programszervezőket, egyetemi hallgatókat (főként tanító szakosok).

A programok szervezése és vezetése mindig az erdei iskolai tevékenységekért aktuálisan felelős tanszéki kolléga feladata, felelőssége volt, de az évek során a Pedagógia Tanszék szinte valamennyi oktatója vezetett ott szakterületének megfelelő programokat:

- *Lampert Bálint*: erdei ökoszisztémák; térképészet, tájoló használat, gyógynövények
- *Kövecsesné dr. Gósi Viktória*: erdő és ember, madárvédelem, újrahasznosítás - szelektálás
- *Czimmermann Zsuzsanna*: néphagyományok, kézműves foglalkozások
- *Kocsisné Salló Mária*: kultúrtörténeti programok, tájszintű diverzitás vizsgálata
- *Máté Mónika*: környezettudatos hulladékgazdálkodás, környezet és egészség programok
- *Ritter Andrea*: egészséges életmód
- *Dr. Somogyi Angéla*: lelki egészség, meditáció

A program elindulása óta a mai napig folyamatosan két tanszéki oktató dolgozik a projektben és viszi tovább a korábban megkezdett munkát: Kövecsesné dr. Gósi Viktória és Lampert Bálint. A Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont vezetője 2012 óta Libor Mária, aki a Kisalföldi Erdőgazdaság Zrt. munkatársa. A tanszék és az erdőszet számos közös projektben működik együtt napjainkban is sikeresen.

A kutatási program az évek során folyamatosan bővült új alprojektekkel gazdagodva. A program célja a gyermekek környezeti nevelésén túl az erdőpedagógia projekt elméleti háttérét is adó „harmónia elmélet”-ben megfogalmazottak megvalósítása volt: a testi-lelki egészség, a viselkedés és környezetkultúra hármas egységének, komplex tevékenységrendszerének megvalósításával a harmonikus személyiség formálása.

3. A projekt különböző szintjein megvalósuló tevékenységek

3.1 Környezeti nevelés a Ravazdi Erdei Iskolában

Az erdei iskola kiváló helyszín az interaktív, élményszerű környezeti neveléshez. Maga az erdei iskola kifejezés nagyon komplex fogalom. Bármely oldalról közelítjük meg, azt mondhatjuk, hogy minden korosztály számára kikapcsolódást nyújt, élményt, játszva tanulást a hétköznapi

agyonhajszolt életmódja mellett, melyre egyre nagyobb szükség van az elgépiesült, rohanó, környezetszennyezett világban. Az erdei iskola fogalmát – bár sok esetben hajlamosak szinonim fogalomként használni – el kell különítenünk a tanulmányi kirándulás, a terepgyakorlat, a szaktábor, a témahét, a környezetvédelmi akció fogalmától. A 2001. márciusi Erdei Iskola Műhelysorozaton és konferencián fogadták el Lehoczky János után az erdei iskola programban hivatalosan is használt fogalmat, mely szerint *„az erdei iskola sajátos, a környezet adottságaira építő nevelés- és tanulásszervezési egység. A szorgalmi időben megvalósuló, egybefüggően többnapos, a szervező oktatási intézmény székhelyétől különböző helyszíni tanulásszervezési mód, amely során a tanulás a tanulók aktív, cselekvő, kölcsönösségen alapuló együttműködésére épít. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosan és szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített szociokulturális környezetéhez. Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció.”* Az erdei iskolában a tanulás tárgya ember és környezete kapcsolatának és az ehhez kapcsolódó összefüggésrendszernek a feltárása.

Hortobágyi Katalin (1993) munkájában úgy jelenik meg az erdei iskolai tanulásszervezés, mint komplex pedagógiai vállalkozás, az iskolai innováció egy sajátos modellje, a környezeti nevelés legalkalmasabb terepe, kiváló közösségformáló és szocializációs nevelési lehetőség, színtere a közvetlen, gyakorlatias tevékenységek útján történő gyermeki megismerésnek és ihletője művészi alkotások megszületésének is. Olyan tanulásszervezési forma, mely az iskola tantervének integráns részét képezi, ahol a megismerés tárgya mindig az erdei iskola helyszínének természeti, épített és szociokulturális környezete, a program megvalósítása a tanulók aktív, cselekvő tevékenységére épít, ahol az ismeretszerzés folyamatát elsősorban kooperatív tanulási technikákra, a projektmódszer alkalmazására építi, továbbá kihasználja az együttes tevékenységekben rejlő szocializációs lehetőségeket.

Az Erdőpedagógia Projekt egyik fontos tevékenységi területe az erdei iskolás programok megtervezése, megszervezése az óvodás és iskolás gyermekek számára. Az erdei iskola programja, módszertana az indulás óta sok tekintetben gazdagodott, új tartalmak jelentek meg benne, új projektek készültek, továbbá a faluban létrehozott fejlesztések is segítségünkre voltak a projekt színesítésében.

Az általános iskolás korosztály számára javasolt öt napos projektünk tematikája az eredeti programból kiindulva (Kovátsné 1997)

1. nap

Délelőtt:

Érkezés, elhelyezkedés, a heti program megismerése, ismerkedés a programvezetőkkel, önismereti, közösségfejlesztő játékok, Erdei Iskolai Munkafüzet megismerése

A. Ökológiai lábnyom és a fenntarthatóság kérdései

(*A Földet nem apáinktól örököltük, hanem unokáinktól kaptuk kölcsön*)

B. Környezetkímélő hulladékkezelés - szelektív hulladékgyűjtési projekt

Interaktív foglalkozás kooperatív technikákkal, majd azt követően alkotás hulladékokból (hangszerek, gyermekjátékok – öko-teke, minikosárlabda, csocsó, hulladékos dominó, -újrapapír készítési folyamatának elindítása)

Délután:

Az Erdészettörténeti Gyűjtemény felfedezése múzeumpedagógiai játékokkal, eszközökkel.

Megfigyelési szempontok:

- az erdőgazdálkodás fejlődése, kialakulása, erdőgazdálkodás Ravazdon,
- a környék jellegzetes állat-, és növényvilága, védett értékeink.

További délutáni programok a fenntarthatóság jegyében:

- Erdei melléktermékek begyűjtése (toboz, magok, zöld gally).
- A hasznos erdei melléktermékek leadása az Erdőgazdaságnak.
- Díszítő elemek készítése a gyűjtött anyagokból.
- Népi hagyományokkal (mondókák, időjárás jóslás, állatok stb.) való ismerkedés a díszítő elemek készítése közben.

2. nap

Délelőtt: Mozgásos játékok

Erdészeti munkálatok megismerése, a tartamos erdőgazdálkodás

Ebéd után: Fafaragás vagy méhészeti foglalkozás

Délután: Egészségünk a kincsünk

A. Egészséges táplálkozás

- a) Plakátok készítése az egészséges életmóddal kapcsolatban.
- b) Reklámszövegek kitalálása az egészséges táplálkozás alapanyagaihoz.
- c) Zöldségekből készült bábok stb. kitalálása, elkészítése.
- d) Népi ételek – néphagyományok ünnepi étkezéseinkben

Gyakorlás: vacsora készítése Langalló sütés a megbeszélt ismeretek és a megismert, valamint a rendelkezésre álló anyagok segítségével.

B. Fűben – fában orvosság – Gyógynövényes projekt Gyógynövények gyűjtése, megismerése. Illatpárna, vagy Füves könyv készítés és teafőzés.

Este: vadles erdészekkel 8–10 fős csoportokban

3. nap

Délelőtt: Tantúra a Magyalos tanösvényen (Lampert, 2009)

„Ismerd meg és védj az erdő állatait!”

Az erdei életközösség megismerése; jellemző növény, fa és állatfajok

- madárles (fészkek, odúk megfigyelése),
- vadles (állatok megfigyelése, téli etetőhelyek megkeresése stb.)
- éghajlati megfigyelések (egész nap): levegőhőmérséklet, talajhőmérséklet mérése

A tantúra során állomások kijelölésével, különböző megfigyelések elvégzése, feladatok megoldása.

Madárodúzó program megfigyelése a tanösvényen.

Délután: „Megfigyeltem, megmintázom!”

(A délelőtti élmények alapján rajzolás, festés, mintázás....)

Kézműves foglalkozás (bőrözés....)

Vacsora után: Kiállítás készítése:

A délelőtti tevékenység eredményeinek értékelése, a készített tárgyak elhelyezése.

Este: Éjszakai túra bátorságpróbával

4. nap

A. Túra: A ravazdi erdőzet kultúrtörténeti emlékei, emlékhelyei gyalogosan, vagy biciklivel

- Pannonhalmi Vár környéki sétaerdő a Boldog Mór kilátóval,
- vadalmási vadászház melletti pihenőhely a millecentenáriumi emlékoszloppal,
- jánosházi vendégház melletti pihenőhely a felújított 120 éves emlékkeresztel,

- Imre-hegyi milleniumi emlékoszlop, 100 éves erdősz emlékoszlop, villibaldi templom átátása,
- IV. Béla király kútja, harangozói földvár a pálosok emlékeivel.

B. Túra: Kultúrtörténeti emlékhelyek a faluban – Látogatás a tájházban

A tájház felfedezése játékos, kutatásra épülő módszerekkel. Mikor éltünk takarékosabban, környezettudatosabban? A XXI. század fogyasztói kultúrájának összevetése a dédszüleink, nagyszüleink életmódjával.

Készülődés az esti tábortűzhez, vacsorához

Műsorkészítés önállóan, ill. szükség esetén segítséggel (Ötletek gyűjtése - kivitelezés, pl. virágok, növények, állatok a mesékben, versekben, dalokban, igaz történetekben. Drámajáték, bábjáték segítségével előadva.)

5. nap

Délelőtt:

- Erdei akadályverseny, csapatvetélkedő a tanösvényen (cél: Az ismeretek szintetizálása)
- Másik lehetőség az ismeretek összefoglalására, rendszerezésére a témában kidolgozott óriás társasjáték segítségével a tanultak felelevenítése csapatversennyel, majd utána a gyerekek egyénileg egy LAPBOOK-ot készítenek, melyben összegzik a héten tanultakat.

Délután:

A projekt értékelése, kiállítás a heti projektek eredményeiből, tapasztalatok összegzése, a tábor zárása, erdei iskolás napló befejezése
Csomagolás és hazautazás

Az erdei iskolai programba az évszakoknak, időpontoknak megfelelően a különböző néphagyományok is bele kerülnek. Pl. a Szentiván éji tűzugrás, az ahhoz kapcsolódó ételkészítés. Tavaszi időszakban a húsvéti ünnepkörhöz kapcsolódó szokások vagy a téltemetés, tavaszköszöntés, kiszézés, pünkösdi hagyományok....

3.2. A Fenntarthatóságra nevelés gyakorlata a tanítóképzésben

A fenntarthatóságra nevelés folyamatának kulcsszereplői a gyakorló pedagógusok, és a tanítóképzésben részt vevő pedagógusjelöltek. A kultúra átadásával, szemléletformálással a hallgatók környezeti nevelésével elérhetjük, hogy a környezeti nevelés, fenntarthatóság pedagógiája iránt elkötelezett tanító generációk kerüljenek ki a képzéseinkből. Olyan tanítók, akik felelősséget vállalnak a környezetükért, akik tisztában vannak a környezeti nevelés módszertani alapelveivel, eszközrendszerével, módszereivel. A NYME Apáczai Csere János Karon – ma már Széchenyi István Egyetem – 1996 óta végzünk környezeti nevelői, fenntarthatóság pedagógiai tevékenységet az Erdőpedagógia Projektben. Hallgatóink környezettudatos személyiséggé formálása több szinten valósul meg. A 2. táblázat szemlélteti a tanító szakos hallgatóink környezeti nevelésbe történő bevonásának lehetőségeit.

2. táblázat: *A tanító, gyógypedagógia, szociálpedagógia szakos hallgatók bevonásának lehetőségei a környezeti nevelési tevékenységekbe (Kövecsesné, Lampert 2017)*

Tantárgyakon belüli / tantárgyon kívüli tevékenységek	Típusa A: kötelező kötelezően választható C: választható	Elmélet / gyakorlat	Szak	Terepi / gyakorlati munka
Alkalmazott pedagógia	A	E/Gy	Tanító	Kutatók éjszakája interaktív kiállítás SZE AK
Biológia, környezettan		E/Gy	Tanító, természetismeret VMT	
Terepgyakorlat		E/Gy	Tanító, természetismeret VMT	Pannonhalmi Tájvédelmi Körzet, Fertő-Hanság Nemzeti Park...
Fenntarthatóság pedagógia modul I.: Környezeti és fenntarthatóságra nevelés	B	E/Gy	Tanító	Kutatók éjszakája interaktív kiállítás SZE AK
Fenntarthatóság pedagógia modul II.: Erdei iskolai tanulás-szervezés módszertana	B	E/Gy	Tanító	Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont
Fenntarthatóság pedagógia modul III.: Iskolakert	B	E/Gy	Tanító	Iskolakert SZE AK, illetve általános iskolák iskolakertjei Az iskolakert program vezetője: Dr. Halbritter András
Erdőpedagógia	C	E/Gy	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont
Természetismeret és földrajz Tantárgypedagógia	A	E/Gy	Gyógypedagógia	Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont, Fűvészkert Bácsa
Szabadidő pedagógia	B	E/Gy	Gyógypedagógia	Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont, Fűvészkert Bácsa
Környezetvédelem és fenntarthatóság	A	E/Gy	Szociálpedagógia	Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont, Fűvészkert Győr-Kisbácsa
Szabadidő és játékpedagógia	B	E/Gy	Szociálpedagógia	Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont, Fűvészkert Győr-Kisbácsa

2. táblázat folyt: A tanító, gyógypedagógia, szociálpedagógia szakos hallgatók bevonásának lehetőségei a környezeti nevelési tevékenységekbe (Kövecsesné, Lampert 2017)

Tantárgyakon belüli / tantárgyon kívüli tevékenységek	Típusa A: kötelező kötelezően választható C: választható	Elmélet / gyakorlat	Szak	Terepi / gyakorlati munka
Madarak Fák Napja	–	Gy	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont, Füvészkert Győr-Kisbácsa
Erdők Hete	–	GY	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	győri ligetek, parkok
Környezetvédelmi Világnap	–	Gy	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	SZE AK, Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont, Füvészkert Győr-Kisbácsa
Kutatók éjszakája	–	GY	Tanító	Győr SZE AK
Adventi foglalkozások	–	Gy	Tanító	Győr Árkád, Mézeskalács Ház
Györköcfesztivál	–	Gy	Tanító	Győr
Nyári tábor Ravazdon	–	Gy	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	Ravazd
Erdei iskolás táborok, kirándulások év közben	–	Gy	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	Ravazd
Madárbarát iskola program	–	Gy	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	Győr SZE AK udavara
Konferenciák, rendezvények (Tükörben a világ, Fenntarthatóság pedagógiája konferencia, Apáczai Módszertani Délutánok)	–	E/Gy	Tanító, Gyógypedagógia, Szociálpedagógia	Győr, SZE AK

A Projekt elindulása óta sikerült kibővíteni azokat a tantervi lehetőségeket, melyek a pedagógus hallgatók környezeti nevelését szolgálják. A Tanár – és Tanítóképző Tanszék fenntarthatóság pedagógiai munkája során együttműködik a Matematika és Természet-tudományi Tanszékkel, akik a Természetismeret VMT-s, tanító szakos hallgatók oktatását koordinálják. Az évek során sikerült kötelező (A), kötelezően választható (B) és választható (C) kurzusok keretein belül kialakítani azokat a gyakorlati formákat, melyek a féléves tárgyak feladatainak megtervezését, kivitelezését is jelentik. A kötelező tantárgyak során az Alkalmazott pedagógia kurzuson ismerkedhetnek meg hallgatóink a projektoktatással, és az Erdőpedagógia mintaprojekttel, melynek egyik gyakorlati színtere a Ravazdi Erdei Iskolai Oktatóközpont. Az elméletben elsajátított ismereteket a hallgatóink gyermekek között próbálhatják ki az erdei iskolai tevékenységek során, továbbá a zöld jeles napok megtartásakor. Több száz hallgató tud a programok megtervezése, megvalósítása során tevékenyen részt venni az általános iskolás tanulók nevelésében, oktatásában.

A Környezeti és fenntarthatóságra nevelés, az Erdei iskolai tanulásszervezés módszertana és az Iskolakert kurzusok alkotják a Fenntarthatóság pedagógiai tanulmányokat. Ezek a B típusú, kötelezően választható kurzusok adnak lehetőséget a környezeti nevelés módszertanának, alapelveinek, színtereinek, elméleti és gyakorlati kérdéseinek, valamint az iskolakerti

munkának a megismerésére. A C típusú tantárgyak közül, az a hallgató, aki még jobban szeretné elmélyíteni a környezetpedagógiai tevékenységét, az Erdőpedagógia tárgy során tudja ezt megtenni az erdei iskolai tanulásszervezés módszertanával, a gyakorlatorientált, természetben megvalósuló tapasztalati tanulással. Ezen tárgy keretein belül a hallgatók 4 napot töltenek el Ravazdon az erdei iskolában. A természetismeret VMT-s tanítójelöltek több speciális tantárgy, terepgyakorlat, iskolakerti munka során egészíthetik ki ezen ismereteiket, melyeket a Természettudományi Tanszék irányít.

3.3. Pedagógus továbbképzések, konferenciák, módszertani délutánok

A pedagógus továbbképzéseket elsősorban a környezeti nevelés, erdei iskoláztatás iránt érdeklődő tanítóknak, tanároknak kínáltuk. 30 és 60 órás akkreditált továbbképzések keretében ismerték meg az erdőpedagógia projekt elméleti hátterét, majd a sajátélményű gyakorlati feladatokon keresztül az erdőpedagógia gyakorlati megvalósulását. A képzés teljesítésének egyik követelménye pedig az erdőpedagógia projekt rendszerébe illeszkedő többnapos erdei iskolai projekt összeállítása volt. A képzés kihívását az adta, hogy a résztvevők szinte egyszerre tanulták és végezték is az erdőpedagógiai tevékenységeket, mely ezáltal a könnyebb megértést és a tanultak azonnali alkalmazási lehetőségét kínálta.

Egy korábbi rendelet azt is lehetővé tette, hogy a gyakorló pedagógusok a hétéves ciklusokban teljesítendő továbbképzési kötelességük egy részét rövidebb időtartamú nem akkreditált képzéseken is megszerezhessék. Ennek értelmében a hazai gyakorlattal összhangban az erdőpedagógia témakörű konferenciákhoz továbbképzési programokat is rendeltünk, ezzel biztosítva plusz motivációt a részvételre.

Legújabb programunk, régi németországi partnerünkkel Roland Migende nyugalmazott erdészeti főtanácsossal valósul meg 2017-ben már a negyedik éve.

A tanulmány zárásaként álljon itt néhány vélemény a projektmunkák tapasztalatairól a pedagógusjelöltek szemszögéből:

„Új szemléletet nyújt a pedagógusjelölteknek, abban, hogy milyen problémák vannak a világban, hogyan lehet ezt megváltoztatni vagy legalábbis elindítani a változás folyamatát, ha odafigyelünk és példát mutatunk a leendő nemzedéknek, és tudatosítjuk bennük ezeket. A fenntarthatóság pedagógiájának kulcsa: a tudatosítás. A tudatosítás pedig szinte mágnesként magához vonzza az elmélyítést. Ha ezek megvalósulnak majd az osztálytermek/iskola falai közt, akkor jó úton haladunk. A felkészülés során bepillantást nyertünk abba, hogyan kell egy iskolai programot megszervezni, együttműködni, hogy az a lebonyolítás pillanatában zökkenőmentesen menjen. A lebonyolítás közben és után pedig arról kaptunk képet, hogy mit kell másként csinálni legközelebb, és a gyerekeket hogyan kell megközelíteni, beavatni és az ő nyelvükre lefordítani ezt a globális problémát. Milyen „magokat” tudunk beléjük elültetni, ami gyökeret ereszt a közeljövőben és a problémára megtalálhatjuk a megoldást.

Megtanulhatjuk, hogy a fenntarthatóság pedagógiájának mik az alappillérei és ezekre hogyan lehet építeni, iskola vagy osztályképet formálni, hogy a gyerekek mindennapjaiba beépüljön, és szerves részévé váljon az oktatásnak is. Hisz a gyerekek lehetnek a közvetítők társasági közegük felé, így ők mutathatnak példát szüleiknek, testvéreiknek, nagyszüleiknek. Lehetőséget nyújt a tanulóknak, kísérő tanáraiknak, hogy bepillantást nyerjenek egy másfajta tanulási lehetőségbe, hiszen másként közelítjük meg a dolgokat, mint a tanterem falain belül. Új ismeretekkel találkoznak, a meglévő ismereteiket bővítjük, különböző kísérletek megfigyelésével, elkészítésével pedig felelevenítjük, elmélyítjük a meglévő tudásukat, hogy tapasztalás útján következtetéseket vonjanak le és maguk ismerjék fel az adott terület problémáját. A kísérletek segítségével

testközelből tapasztalhatják meg a globális problémát, illetve a megoldásokat is (pl.: újrahasznosítás). Többszörös intelligencia fejlesztése is teret kap.“

(H. Diána IV. éves tanító szakos hallgató véleménye)

„Nagyon örültem, hogy részese lehettem az őszi félévben megrendezett Kutatók éjszakájának. Aki részt vett a kiállításon, egy olyan interaktív, gondolkodtató, de egyben játékos délutánon vehetett részt, ami nem minden iskolában oldható meg az órai keretek között, 45 percben.

Az, hogy a tanáraink szabad kezét adták nekünk a feladatok megtervezésében, megszervezésében, megelőlegezett bizalmat adott nekünk. Bár nehéz projekt munkát készíteni ilyen zsúfolt órarenddel, úgy vélem nagyon jól sikerült csoportban dolgozni, mindenki a saját képességeihez és aktivitásához mértén részt vett mind az előkészületekben és a kiállításon is.

Úgy gondolom fontos, hogy a tanítóképzésünk alatt minél többször foglalkozhassunk gyerekekkel, többet találkozzunk velük, próbálgassuk a tanítói szerepünket, hiszen ha most nem alakul ki bennünk egy tanítói személyiség, a diploma után nagyon nehéz lesz hiteles tanítóként elkezdni a pályát.

A projekt arra is jó volt, hogy tanuljak a társaimtól. Volt egy téma (talaj), amire ötletbörzét tartottunk. Olyan ötleteket mondtak a társaim, amikre nem is gondoltam volna, hogy így is meg lehetne oldani az ismeretek átadását, vagy a feladatok játékosabbá, motiválóbbá tételét.

Úgy vélem, minél több helyen és többször kellene alkalmazni a projektoktatást és projekt készítést, mert megtanít csapatban dolgozni, felelősségtudatosabbá tesz, és nem utolsó sorban, amikor a projekt elkészül és a végső bemutatásra kerül sor, valami hihetetlen érzés fogja el az embert, amikor látja a több héten keresztül készített munkáját életre kelni és úgy működni, ahogyan azt megálmodta.“

(V. Emília III. éves tanító szakos hallgató véleménye)

„Úgy gondolom, hogy összességében nagyon jól sikerült a kutatók éjszakája. Az én csoportom nagyon sokat készült, de feltételezem azt, hogy a többi csoport is kitett magáért. Azt gondolom, hogy ez nagyon hasznos volt, hiszen a meglévő tudásunkat tovább bővítettük. Ha visszagondolok ezekre a pillanatokra nagyon jó érzés tölt el, hiszen amin hetekig dolgoztunk, azok célba értek. A gyerekeknek nagyon tetszett élvezettel oldották meg a feladatokat. Úgy gondolom, hogy nagyon jó program a kutatók éjszakája, hiszen a gyerekekkel lehetünk és gyerekekkel foglalkozhatunk úgy, hogy nem tanítunk nekik egy órát a Gyakorlóban, hanem egy iskolán kívüli programban működünk együtt. Kicsit láthattuk azt is, hogy milyenek a gyerekek reakciói, hogyan viselkednek az osztályterem falain kívül, illetve megfigyelhettük azt is, hogy a meglévő tudásukat hogyan tudják kamatoztatni. Ha ezeket a szempontokat végig nézzük, akkor kijelenthetjük, hogy már ezért is hasznos volt megszervezni ezt a napot.

(H. Ramóna III. évfolyam)

„A Kutatók Éjszakája programon tanító szakos hallgatóként a feladatunk az volt, hogy gyermekcsoportok számára készítsünk elő, és tartsunk meg foglalkozásokat a környezettudatos nevelés témakörében. Kisebb csoportokat kellett alakítanunk, majd választanunk kellett egy témát, melyben elmélyülünk. A mi csoportunk témája a zaj, valamint a zajszennyezés volt. Mivel ezt a témakört a gyerekek nem ismerik annyira, mint például az újrahasznosítást, úgy gondolkodtunk, hogy az alapoktól kell kezdenünk a téma felépítését. Így alakult ki, hogy a program első felében magáról a zajról és a zajszennyezésről tartottunk egy rövid beszélgetést, beszélgetést, bemutattuk nekik a körülöttünk levő zajforrásokat, s csak ezek után kezdtünk el azzal foglalkozni, hogy

mivel is lehetne a zajszennyezés ellen tenni. Végül egy totóval teszteltük azt, hogy a gyerekek mennyit jegyeztek meg a korábban megbeszéltekből. Számomra az egész program megtervezése volt a nehéz feladat, nem annak a levezénylése és megtartása. Úgy gondolom, hogy mi is sokat tanultunk a Kutatók Éjszakájából. Mind a gyerekekkel való beszélgetéshez, mind a totó készítéséhez, mind a plakát készítéséhez utána kellett néznünk az adatoknak, olvasnunk kellett a témában, így tudat alatt, de mi is tanultunk a zajszennyezésről és a megelőzésről. Talán hatásosabb módja is ez a tanításnak, mint ha előadásokon beszélne nekünk a témáról, hiszen így mi magunk olvastunk róla, és egymással osztottuk meg a lényegét. Egymásra pedig jobban odafigyelünk, mint egy hosszasan tanári előadásra. Számomra nagyon jó tapasztalat volt ez a délután, hiszen nem a tanórai keretek között találkoztunk a gyerekekkel, ennek ellenére úgy gondolom, nagyon sok tudást vittek haza. Mivel minden csoport megfoghatóvá próbálta tenni a témát a gyerekek számára, magunk számára is közelebb hoztuk azt a témakört, amit éppen feldolgoztunk. Úgy gondolom, a fenntarthatóságra nevelést így úgy tanítottuk meg, hogy közben mi is tanultunk sok újdonságot.“

(D. Ágota III. éves tanító szakos hallgató)

Felhasznált irodalom

- GULYÁS P-NÉ – HAVAS P. (2003): Értékek és alapelvek a környezeti nevelésben. (online) www.korlanc.ngo.hu/cikk9.htm 2003. 10.30.
- HAVAS P. (1994): Értékek és követelmények a környezeti nevelésben, In.: KÖRLÁNC Kalauz (szerk. Havas P.), Aqua Kiadó Bp. 1994
- HAVAS P. (2003): A környezeti neveléstől a fenntarthatóság pedagógiájáig. (online) www.korlanc.ngo.hu/cikk8.htm 2003.10.30.
- HAVAS P. (2006): A fenntarthatóság pedagógiája. In.: Fenntarthatóság pedagógiája. A remény paradigmája a 21. század számára kézirat www.korlanc.hu (2006. augusztus 15.)
- HORTOBÁGYI K.: Erdei iskola OKI Erdei Iskola Egyesület, Bp., 1993.
- KOSZTOLÁNYI I-NÉ (alkotószerk.) (2002): Az erdei iskola hasznos könyve Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp.
- KOVÁTSNÉ NÉMETH M. (szerk.) (1997) Erdőpedagógia, Győr, ACSJTF
- KOVÁTSNÉ NÉMETH M. (2001): A reformpedagógiai szemlélet, mint projekt módszer jelentősége a tanárképzésben és a tanártovábbképzésben. In.: Tanulmánykötet, NYME ATFK Győr
- KOVÁTSNÉ NÉMETH M. (2006): Fenntartható oktatás és projektpedagógia. In.: Új Pedagógiai Szemle, OKI, Bp., 75-86.o.
- KOVÁTS-NÉMETH M. (2010): Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig, Comenius Kft. Pécs 2010.
- KÖVECSESNÉ GÓSI V. (2015): Környezeti nevelés gyakorlata az erdei iskolában Hazánk Kiadó, Győr, 178. p.
- KÖVECSESNÉ GÓSI V. (2015): A fenntarthatóságra nevelés gyakorlata a győri tanítóképzésben. In.: Képzés és gyakorlat elektronikus folyóirat, Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar (főszerk.: Katona Gy.) 13. évfolyam, 2015/1-2. szám 299-315.
- LAMPERT B. (2009): Tantúra a Magyalos tanösvényen. In: Őrszavak – Magyarságismereti, tanítás-módszertani folyóirat szórványban élőknek. (online) <http://www.nyeomszsz.org/orszavak/pdf/lampertJav.pdf> (2017.05.19.)
- LEHOCZKY J. (1999): Iskola a természetben avagy A környezeti nevelés gyakorlata, Raabe Klett Könyvkiadó Kft., Budapest.
- PALMER, J. – NEAL, P. (2000): A környezeti nevelés kézikönyve, Körlánc, Környezeti Nevelési Programiroda, Budapest.
- SCHRÓTH Á. (szerk.) (2004): Környezeti nevelés és a középiskolában, Trefort Kiadó, Bp.,
- VÁSÁRHELYI J. (szerk.) (2003, 2010): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, Budapest
- WHEELER, K. (2006): Fenntarthatóság öt nézőpontból, In: Fenntarthatóság pedagógiája. A remény paradigmája a 21. század számára kézirat (online) www.korlanc.hu (2006. augusztus 15.)